

بسم الله الرحمن الرحيم

تبیین آزادی و محدوده آزادی زنان در کلام امامین انقلاب

مریم صادقی آهنگر^۱

چکیده:

آزادی از حقوق اولیه بشر و یکی از اساسی ترین موضوعات در مباحث انسان‌شناسی و جزء اصلی ترین نیازهای وی بوده که از دیرباز در امور فردی و اجتماعی نمود پیدا کرده است. از دغدغه های بنیادین بشر، پرداختن به مقوله آزادی در عرصه های مختلف بوده است. در دوره معاصر این مفهوم اهمیتی مضاعف یافته و توجه بسیاری از اندیشمندان و صاحب نظران و حتی سیاستمداران را به خود معطوف کرده است. با توجه به پدیده انقلاب اسلامی در ایران و تحت تاثیر قرار گرفتن جامعه از این رویداد و حضور گسترده زنان در جامعه امروزی، پرداختن به مفهوم آزادی و محدوده آن برای زنان به خصوص در عصر کنونی از دیدگاه امامین انقلاب ضروری می‌باشد. امام خمینی به عنوان بزرگترین نماد آزاد اندیشی و بزرگترین منادی آزادی در جهان معاصر در لابه‌لای آثار و گفتارهای خویش، این مسئله را مورد بحث و گفت‌وگو قرار داده است. از دیدگاه ایشان آزادی شرایط و زمینه پرورش اخلاق را در جامعه اسلامی فراهم می‌آورد و تحقق جامعه اسلامی در گرو داشتن آزادی است. ایشان برای آزادی حدودی قائل هستند و آزادی از نظر ایشان بی حد و حصر نبوده و به وسیله اخلاق و قانون محدود می‌شود. همچنین با توجه به تفاوت تعاریف و جایگاه آزادی در اسلام و غرب و اینکه تبعات آزادی در حوزه زنان چگونه بوده است بر این اساس آراء آیت‌الله خامنه‌ای از مجموعه بیانات ایشان بیان گردیده است. بر همین اساس مقاله حاضر به مقوله آزادی در کلام امامین انقلاب پرداخته و محدوده آزادی زنان را بیان می‌دارد. جمع‌آوری اطلاعات این مقاله به شکل کتابخانه ای بوده و شیوه نگارش نیز به شکل توصیفی است.

واژگان کلیدی: آزادی، آیت‌الله خامنه‌ای، امام خمینی، حدود آزادی، زنان

^۱ طلبه سطح دو مدرسه علمیه حضرت ولی عصر (عج)

مقدمه:

آزادی یکی از بزرگترین و عالی ترین ارزش های انسانیت است که برای انسان جایگاهی مافوق ارزش های مادی دارد، چرا که انسان غیر از حیات مادی و غرایز طبیعی و جسمی، دارای حیات روحانی و معنوی نیز هست و آزادی ابزاریست برای تحقق بخشیدن به این بخش وجودی انسان. از طرفی انسان به علت اینکه موجودی اجتماعی بوده باید در اجتماع از ناحیه سایر افراد آزادی داشته باشد و دیگران مانعی در راه رشد و تکامل او نباشند. با توجه به حساسیت بحث آزادی در عصر کنونی به خصوص آزادی زنان و مانور سیاسی_اجتماعی سیاستمداران، احزاب و گروه ها بر این مسئله، تبیین مفهوم آزادی و تشخیص چهارچوب و محدوده آن، به خصوص محدوده آزادی زنان برای حفظ حقوق زن و صیانت از حق آزادی زن در خانواده و اجتماع، ضروری به نظر می رسد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل جامعه اسلامی از آنجایی که حضور زنان در عرصه های مختلف اجتماعی نیز متأثر از این وقایع گردیده، با توجه به اینکه تفکر اسلامی در حوزه زنان صاحب رأی و ایدئولوژی است و تبلور آن در کلام امامین انقلاب مشهود است، پژوهش حاضر در راستای تبیین آزادی و محدوده آزادی زنان از منظر امامین انقلاب انجام خواهد شد و پرداختن به این سوال که آزادی از نظر امامین انقلاب چیست و محدوده این آزادی برای زنان چگونه تعریف می شود ضرورت دارد. همانطور که مطرح شد آزادی مفهومی گسترده است که معانی مختلفی دارد، لکن فصل مشترک خواسته ی جامعه بشری از جمله مردم ایران بوده است. این خواسته در دوران شکل گیری انقلاب اسلامی در شعارهای مردم متجلی بوده است و هم در سخنان بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی امام خمینی (ره) وجودی آشکار دارد و همواره در بیانات و فرمایشات خود بر آن تأکید ورزیدند و بارها و بارها ارزش و اهمیت آن را مورد خطاب قرار دادند. در این راستا فهم معنای آزادی موضوع اصلی است که در این مقاله سعی شده به آن پرداخته شود و مبانی و جایگاه مفهوم آزادی در نگاه امام خمینی (ره) و آیت الله خامنه ای مورد مذاقه و بررسی قرار گیرد به خصوص با توجه به حساسیت این مسئله در مورد زنان محدوده این آزادی برای زنان از منظر امامین انقلاب مورد بررسی واقع شود.

مفهوم آزادی از منظر امام خمینی

آزادی از دیدگاه امام عبارت از حق انتخاب و یا اختیاری است که انسانها در رابطه با نوع زندگی، مشی، عقیده، نظر و رأی خود دارند. محدوده آن تا مرز قوانین اسلام می‌باشد که در کشور در قالب قانون اساسی تبلور یافته است.

امام معتقد بودند: «خالق و آفریننده جهان و همه عوالم وجود و انسان، تنها ذات مقدس خدای تعالی است که از همه حقایق مطلع است و قادر بر همه چیز است و مالک همه چیز. این اصل به ما می‌آموزد که انسان، تنها در برابر ذات اقدس حق باید تسلیم باشد و از هیچ انسانی نباید اطاعت کند مگر اینکه اطاعت او اطاعت خدا باشد. و بنابراین هیچ انسانی هم حق ندارد انسانهای دیگر را به تسلیم در برابر خود مجبور کند و ما از این اصل اعتقادی، اصل آزادی بشر را می‌آموزیم که هیچ فردی حق ندارد انسانی و یا جامعه و ملتی را از آزادی محروم کند، برای او قانون وضع کند، رفتار و روابط او را بنا به درک و شناخت خود که بسیار ناقص است و یا بنا به خواسته‌ها و امیال خود تنظیم نماید.»¹

به نظر ایشان نعمت آزادی بالاترین نعمتی است که خداوند به بشر داده است. با توجه به استدلال اعتقادی فوق، ایشان آزادی را از بنیادهای اسلام دانسته و می‌گویند: «انسان واقعی ملت مسلمان، فطرا یک انسان آزاد شده است.»²

و چون معتقد بودند که خداوند آزادی را به انسان داده است، بنابراین آن را حق طبیعی انسانها می‌دانست و در تفکر ایشان اعطا نمودن آزادی به مردم معنا نداشت و حتی بیان آن را جرم می‌دانستند. ایشان در این مورد می‌فرمودند: «کلمه اینکه اعطا کردیم آزادی را، این جرم است. آزادی مال مردم است، قانون آزادی داده، خدا آزادی داده به مردم، اسلام آزادی داده، قانون اساسی آزادی داده به مردم.»³

ایشان آزادی را حق اولیه و طبیعی بشر می‌دانستند و معتقد بودند که حیات و ارزش زندگی به آزادی انسان مربوط است. می‌فرمایند: «اول چیزی که برای انسان هست آزادی در بیان است آزادی در تعیین سرنوشت خودش است.»⁴

در کلامی دیگر فرموده اند: «حق اولیه بشر است که من می‌خواهم آزاد باشم، من می‌خواهم حرفم آزاد باشد، من می‌خواهم مستقل [باشم]، من می‌خواهم خودم باشم.»⁵

¹ صحیفه نور، ج ۴، ص ۱۶۶

² همان، ج ۲، ص ۲۶۳

³ همان، ص ۶۷

⁴ امام، اسلام و...، انتشارات پیام آزادی، مرکز اسلامی تحقیقات و برنامه‌ریزی، ص ۱۶۸

⁵ صحیفه نور، ج ۲، ص ۱۳۱-۱۳۰

امام موارد شمول آزادی را برای انسانها این چنین بر شمرده اند: «اسلام انسان را آزاد خلق کرده است و انسان را مسلط بر خودش و بر مالش و بر جانش و بر نوامیسیش خلق فرموده است. امر فرموده که مسلط است انسان، آزاد است انسان، هر انسانی در مسکن آزاد است، در مشروب و مأکول آنچه خلاف قوانین الهیه نباشد آزاد است، در مشی آزاد است.»¹

ایشان به منظور نشان دادن اهمیت زیاد آزادی انسان در اسلام، اشاره به حکمی از اسلام می کردند که: «اگر کسی حمله برد به منزل کسی، برای آن کسی که مورد حمله واقع شده است جایز است کشتن او.»²

مورد دیگر آزاد یرا در رابطه با حق تعیین سرنوشت انسانها می دانستند و می فرمودند: «قانون این است، عقل این است، حقوق بشر این است که سرنوشت هر آدمی به دست خودش باشد، هر ملتی سرنوشتش به دست خودش باشد.»³

امام با اعتقاد به آزادی انسانها به عنوان حق اولیه و طبیعی آنها، علاوه بر آزادی بیان، قلم، عقیده، مطبوعات، احزاب و... آزادی انتخاب نوع حکومت و زمامداران را نیز حق آنها می دانستند و معتقد بودند: «ما آزادی مطلق خواهیم داد.»⁴

و «اسلام هم جلوی آزادی را هیچ وقت نگرفته است.»⁵

و «در حکومت اسلامی همه افراد دارای آزادی در هر گونه عقیده ای هستند.»⁶

آزادی یکی از اموری است که اول حقی است که بشر دارد؛ حق ابتدایی است که بشر دارد که باید آزاد باشد. در آرای خویش آزاد باشد، در اعمالش آزاد باشد، خودش در مملکتش آزاد باشد.⁷

اول مرتبه تمدن، آزادی ملت است. مملکتی که آزادی ندارد تمدن ندارد. یک مملکتی که استقلال ندارد و وابسته به غیر است و همه اش هم با عمل ایشان وابسته به غیر شده، این [مملکت را] نمی شود گفت یک مملکت متمدن؛ مملکت متمدن آن است که آزاد باشد، مطبوعاتش آزاد باشد، مردم آزاد باشند در اظهار عقاید و رأیشان...⁸

¹ صحیفه نور، ج ۱، ص ۶۸

² همان

³ امام، اسلام و...، ص ۴۱

⁴ صحیفه نور، ج ۶، ص ۱۳۹

⁵ همان، ج ۹، ص ۹۰

⁶ همان، ج ۳، ص ۱۰۰

⁷ صحیفه امام ج ۴ ص ۱۱۴

⁸ همان ج ۵ ص ۳۲ و ۳۳

آزادی که می‌خواهیم ما، آن آزادی که اسلام به ما داده است، حدود دارد آزادی. آزادی در حدود قانون است. همه جای دنیا اینطور است که آزادی که هر ملتی دارد، در حدود قانون آزادی دارد. نمی‌تواند کسی به اسم آزادی قانون شکنی بکند. آزادی این نیست که مثلاً شما بایستید در کوچه به هرکس رد می‌شود یک ناسزایی بگویید خدای نخواست؛ یا با چوب بزنید او را: «من آزادم»!...^۱

کفران این است که آزادی را ما وسیله کارهای زشت قرار بدهیم. «من آزادم، هرکاری می‌خواهم می‌کنم» ولو...! شکر نعمت این است که این آزادی را صرف بکنیم در آنچه که خدای تبارک و تعالی امر فرموده است...^۲

آزادی به آن معنا که اینها بخواهند، خرابکاری بکنند این آزادی نخواهد داده شد. آزادی در حدودی که قوانین اقتضا می‌کرد؛ در حدودی که اسلام به ما اجازه می‌دهد. اسلام اجازه نمی‌دهد که ما آزاد بگذاریم که هرکس هر غلطی بخواهد بکند؛ عر توطئه ای می‌خواهد بکند؛ هرکاری می‌خواهد بکند که بکشد به خاک و خون.^۳

زن به عنوان یک زوجه و یک همسر، در مراحل مختلف مورد توجه و عنایت ویژه اسلامی قرار دارد. در درجه اول مسئله انتخاب همسر است. به نظر اسلام زن در انتخاب همسر آزاد است و هیچکس نمی‌تواند در مورد انتخاب همسر، بر هیچ زنی چیزی را تحمیل کند. یعنی حتی برادران زن، پدر زن _خویشاوندان دورتر که جای خود دارند_ اگر بخواهند بر او تحمیل کنند که تو حتماً باید با شخص موردنظر ازدواج کنی، نمی‌توانند و چنین حقی را ندارند. این، نظر اسلام است.^۴

اگر انسان‌ها را بودند که غریزه‌ی جنسی را هرطور می‌خواهند، اشباع کنند، یا خانواده تشکیل نمی‌شد، یا یک چیز سست و پوچ و تهدید پذیر و ویرانی پذیر می‌شد و هر نسیمی او را به هم میزد. لذا در هر جای دنیا که می‌بینید آزادی‌های جنسی است، در آنجا به همان نسبت خانواده ضعیف است؛ چون مرد و زن برای اشباع این غریزه، احتیاجی به این کانون ندارند.^۵

^۱ صحیفه امام، ج ۸، ص ۱۱۸ و ۱۱۹

^۲ همان، ج ۸، ص ۱۱۹ و ۱۲۰

^۳ همان، ج ۹، ص ۲۹۷

^۴ بیانات رهبری در اجتماع بانوان خوزستان ۱۳۷۵/۱۲/۲۰

^۵ خطبه‌ی عقد مورخه‌ی ۱۳۷۰/۴/۲۰

آنها [غربی ها] مایل بوده اند که این حجاب بین زن و مزد، از بین برود، که این، البته برای زندگی جامعه مضر و برای اخلاق جامعه بد است. برای حفظ عفت جامعه زیان بار و به خصوص برای خانواده از همه چیز بدتر است. این، بنیان خانواده را متزلزل می کند.^۱

در اسلام تبرّج ممنوع است. تبرّج، یعنی همان خودنمایی زنان در مقابل مردان، برای جذب و فتنه انگیزی. این، یک نوع فتنه است و خیلی اشکالات دارد. اشکالش فقط این نیست که این دختر جوان، یا این پسر جوان به گناه می افتند _ این اولیش است؛ شاید بتوانم بگویم کوچکترینش است _ دنباله اش به خانواده ها می رسد. اساساً آنگونه رابطه ی بی قید و شرط و بی قید و بند، برای بنای خانواده سمّ مهلک است.^۲

^۱ بیانات رهبری در دیدار گروهی از پرستاران ۱۳۷۳/۷/۲۰

^۲ گفت و شنود رهبری در دیدار جمعی از جوانان به مناسبت هفته ی جوان ۱۳۷۷/۲/۷

نتیجه:

از نظر امامین انقلاب اختیار انسان عنصر محوری حق آزادی است. عنصر عقلی آزادی انسان که حریت مرد و زن را تأمین می کند «اصل توحید و انحصار حق طاعت خداوند» است. عقل سلیم، انسان را در برابر خالق هستی مطیع می داند و از این رهگذر آزادی در عقیده، آزادی در سبک زندگی و دیگر موارد-تازمانی که مخالف قانون الهی نباشد- تبیین می شود. در شهود های عرفانی، حق آزادی حق بالعرض است که به خاستگاه اصلی، یعنی حق بالذات (خداوند) باز می گردد. حق آزادی زنان از منظر امامین انقلاب بسیار گسترده است به گونه ای که بانوان با رعایت قوانین شرعی در تعاملات اجتماعی، فرهنگ و سیاست (به جز ولی فقیه) مانند مرد ها از حق آزادی برخوردارند. شکل گیری جامعه سعادت مند در نظریه امامین انقلاب در گرو مادران نیکوکار است که با تربیت درست فرزندان و معرفی الگوهای صحیح، افراد سالم به جامعه تحویل می دهند. مقوله کرامت انسان که امامین انقلاب بر نسبت تساوی آن میان مرد و زن تأکید دارد، دیدگاه وی را از رویکرد آزادی غربی متمایز می سازد و با برخی از محدودیت های شرع قابل جمع است.

منابع:

- 1_ خمینی، روح الله، صحیفه امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- 2_ امام، اسلام و...، انتشارات پیام آزادی، مرکز اسلامی تحقیقات و برنامه ریزی
- 3_ خمینی، روح الله، صحیفه نور، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- 4_ خمینی، روح الله، وصیت نامه، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- 5_ خمینی، روح الله، ولایت فقیه، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ نهم
- 6_ خمینی، روح الله، کشف الاسرار، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی
- 7_ کربلایی، محسن، و جمعی از محققین، زن و بازیابی هویت حقیقی گزیده بیانات حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای (مدظله العالی) رهبر معظم انقلاب اسلامی، مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)
- 8_ پهلوان، عاطفه، آزادی و دموکراسی در اندیشه امام خمینی
- 9_ معاونت پژوهش و آموزش مؤسسه‌ی پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، زن و خانواده، انتشارات انقلاب اسلامی وابسته به دفتر حفظ آثار حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)
- 10_ عباسی، ولی الله، غفاری، علی، اخلاق و آزادی از دیدگاه امام خمینی
- 11_ عسگری، احسان، عظیمی دولت آبادی، امیر، واکاوی و تحلیل مفهوم آزادی از منظر امام خمینی (ره)، فصلنامه علمی پژوهشی نظریه‌ها اجتماعی متفکران مسلمان/سال دهم/بهار و تابستان ۱۳۹۹/ص ۲۹۳-۳۱۳
- 12_ سعیدیان جزی، مریم، یراقی، سعیده، تحلیل نسبت زن و آزادی در اسلام در مقایسه با غرب بر اساس آراء آیت الله خامنه‌ای، پژوهشنامه حکمت اهل بیت (علیهم السلام)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی گروه معارف اسلامی دانشگاه اصفهان
- 13_ ناصری چوبلو، عبدالله، امام و آزادی

14_ میرخلیلی، سید احمد، محمدی، عبدالقادر، مبانی نظری حق آزادی زنان از دیدگاه امام خمینی، پژوهشنامه متین، سال نوزدهم، پاییز ۱۳۹۶، شماره ۷۶

15_ میرعالی، مریم، آزادی زنان از دیدگاه امام خمینی

16_ Imam-Khomeini.ir

17_ Khamenei.ir